શ્રી સ્વામિનારાયણ

સત્સંગ બાલવાટિકા

સંપાદક : શાસ્ત્રી હરિકેશવદાસજી (ગાંધીનગર)

હિંમતવાળાને હરિ મળે

- શાસ્ત્રી હરિપ્રિયદાસ (ગાંધીનગર)

વાત છે વાંચવા જેવી. વાત નાની છે પણ સરવાળે મોટી છે. જેમાં ભક્તોની કસોટી છે. બન્યું એવું કે સ્વામિનારાયણ ભગવાન ખોખરાથી સીધા પૂર્વ દિશાનું ગામ કણભા પધાર્યા. ભક્તોએ ઘણીવાર સાવધાની રાખવી પડે છે. કોઈ પણ પરિસ્થિતિમાં જે સ્વસ્થતા જાળવે એ સચોટ કામ કરી શકે. કણભાના ભક્તોએ ગભરામણમાં એવી એક ભૂલ કરી નાખી જે પછી બહુ પસ્તાયા.

થયું એવું કે મહારાજ કણભા પધાર્યા એટલે બધા ભક્તોએ પધારો.... પધારો.... કહીને મહારાજને આવકાર્યા. મહારાજે કહ્યું, ''પધારવાની વાત પછી, તમે જાણો છો અમારી પરિસ્થિતિ ?'' ના, મહારાજ ! ''અમને રાખવા હોય તો રાખો. અમે રહેવા તૈયાર છીએ પરંતુ અમારી પાછળ અમને પકડવા માટે પેશ્વાનું લશ્કર આવે છે.'' કેમ મહારાજ ! લશ્કર ? ''ખોખરામાં ઝઘડો થઈ પડ્યો છે, મારામારી થઈ છે અને લશ્કર અમારી પાછળ પડ્યું છે.'' આ વાત સાંભળી કણભાના હરિભક્તોએ ગભરાઈને લીલી ઝંડી ફરકાવી દીધી. મહારાજ ! તો તો પધારો... આખું લશ્કર ગામમાં આવે તો નુકશાન થઈ જાય. મારા મારી થઈ જાય અને આ હરિભક્તોએ ગભરાઈને મહારાજને વિદાય આપી દીધી. (ભક્તો હોવા છતાં શૌર્ય ન હોય ત્યાં આવું થાય.) અહીંથી શ્રીજીમહારાજ હસતા હસતા ચાલી નીકળ્યા કે આ અમારા ભક્તો હોવા છતાં હજું સંતસમાગમ કરીને બરાબર ઘડાયા નથી માટે અમને રાખવામાં એ ડરી ગયા.

મહા પ્રભુ કણભાથી આગળ વધ્યા. ખારી નદી ઓળંગી વહેલાલ જેશંગભાઈને ઘેર પધાર્યા. એમનાં બેન વખતબા ઘરે હતાં, એ પોતે નહોતા. ક્યાંય બહાર ગયા હશે. વખતબાએ મહારાજને આવકાર્યા. પધારો મહારાજ ! પધારો..... પધારવાનું પછી, પણ તમે જાણો છો ? શું મહારાજ ! અમને પકડવા માટે અમારી પાછળ પેશ્વાનું લશ્કર પડ્યું છે. તમારી શક્તિ હોય તો અમને રાખો, નહીં તો બીજે જઈએ.

સાવધાન થઈને વાંચો, શૂરવીર ભક્તો કેવા હોય ? જેશીંગભાઈના બહેન કહે છે, ''મહારાજ ! કોનું લશ્કર ? પેશ્વાનું.... ઓહોહો.... એવી માખીઓ પાછળ આવતી હોય એમાં શું ડરવાનું ! મહારાજ ! મેં ગીતા સાંભળી છે કે 'જ્યાં ભગવાન છે, ત્યાં જ વિજય છે.' - તમે મારા ઘરમાં બિરાજતા હો અને આખી ધરતીનું લશ્કર ચડી આવે તોય મારે કોઈની બીક નથી.'' મહારાજને ઢોલીયો ઢાળી ઘરમાં પધરાવ્યા અને માણકી ઘોડી ઘરની અંદર બાંધી. આમ તો ઘોડી ચોકમાં બંધાય પણ કોઈ શત્રુ આવતા હોય એટલે મહારાજને સંતાડી દઉં એ ભાવથી ઘોડી અંદર બાંધી. ઘોડીને હાથ ફેરવીને કહે છે, - ''જો તું અમારી જાતિની ગણાય, અવાજ ન કરતી.'' અને આ બહેને સાડલાનો છેડો કેડમાં ખોસી, ઘરમાંથી સાંબેલું ઉઠાવ્યું. જુના જમાનામાં ઘરમાં સાંબેલા બહુ સારાં રહેતાં, બેય કામ લાગે, ક્યાંક વિપરિત વાતાવરણ હોય તો લડાઈ કરવા કામ લાગે. અત્યારે ઘરમાં સાંબેલાં ન મળે. અરે હવે તો ઘર એવા નીકળ્યાં છે કે ઘરમાં ખાંડણી - દસ્તોય ન મળે. વાતવાતમાં વીજળીની ચાંપ પાડી અને ગ્રાઈન્ડર ફેરવી દેવાનું. પહેલાં તો ચાર ફૂટનું સાંબેલું ઘરમાં રખાતું અને એ સાંબેલું શૌર્યનું પ્રતિક ગણાતું. જેશીંગભાઈના બહેને સાંબેલું ઉઠાવ્યું અને ગામની ભાગોળે પહોંચી ગયા.

ત્યાં જેશીંગભાઈ બહારથી આવ્યા. કેમ બેન ? આ બધું શું છે ? આવું રૂપ કેમ લીધું છે ? મહારાજને પકડવા લશ્કર આવે છે. કોઈ નથી આવતું. હું ત્રણ ગાઉથી આવું છું. કોઈ નથી, ચાલો ઘરે ચાલો. અને બેનને ભાઈ ઘેર આવ્યા.

શ્રીજીમહારાજ ઢોલીયે બિરાજ્યા છે અને હસતાં હસતાં કહે છે, ''લશ્કરને મારી આવ્યા ?'' ના, મહારાજ ! કોઈ લશ્કર નથી. મહારાજ કહે છે, ''ના, તમારો જય થયો, લશ્કરનો પરાજય થયો. તમારી હિંમત એટલી હતી કે તમે જીતીને આવ્યાં છો.'' સ્વામિનારાયણ ભગવાન વખતબાની શૂરવીરતાથી સમજણથી ખૂબ રાજી થયા.

વ્હાલા મિત્રો ! જો જો સાવધાન રહેજો. ક્યાંય આપણી પણ આવી અણધારી કસોટી થાય તો હિંમત હારતા નહિ. આપણા બ્રહ્માનંદ સ્વામી કહે છે કે -

"હરિજન સાચા રે જે ઉરમાં હિંમત રાખે;
વિપત્તે વચ્ચી રે કેદી દીન વચન નવ ભાખે."

એટલે ઘરમાં કે જીવનમાં ભગવાનને રાખવા હોય તો હિંમતવાળા બનજો. ભક્તોમાં હિંમત હોય તો ભગવાન તેમને મદદ કરે છે.

"જો હોય હિંમત રે નરને ઉરમાંહી ભારી,
દૃઢતા જોઈને રે તેની મદદ કરે મુરારી."

આ વાર્તા વાંચીને ! શરૂઆતમાં લખ્યું છે તેમ વાત ભલે નાની છે પણ તેનું રહસ્ય બહુ મોટું છે. તે ભૂલતા નહિ.

●

ગરીબ કોણ ?

- નારાયણ વી. જાની (ગાંધીનગર)

ઘણીવાર એવા બનાવો બતના હોય છે કે માણસની આખી રીતભાત કે વિચારસરણીને બદલી નાખતા હોય છે. સામાન્યતઃ સમગ્ર જગતના દરેક લોકો પોતપોતાની રીતે અલગ અલગ માપદંડો દ્વારા બીજા માણસોનું સ્થાન, જ્ઞાન, પરિસ્થિતિ વગેરેનું માપ લેતા હોય છે. જેની પાસે વધુ ધનસંપત્તિ હોય તે સુખી, જેની પાસે ન હોય તે દુઃખી, જે બહુ ભણ્યો તે જ્ઞાની ને ન ભણ્યો તે અજ્ઞાની. આવી આવી અનેકાનેક બાબતોની ગૂઢ છાપ આપણા સમાજમાં પ્રવર્તતી હોય છે.

આજે આપણે એક એવી વાત વાંચીશું જેના વાંચન દ્વારા કદાચ આપણી વિચારધારા બદલાઈ પણ જાય ! એક ઘોડેસ્વાર જંગલમાં ભૂલો પડી ગયો. સાંજ થઈ ગઈ. વાદળો ગાજી રહ્યાં હતાં, વિજળીઓ ચમકારા કરી રહી હતી. રસ્તો ક્યાંય નજરે પડતો નથી ને આ ઘોડેસ્વાર બેબાકળો બની રસ્તો શોધવા ખૂબ ફાંફા મારી રહ્યો છે. રસ્તો ન મળે તો કાંઈ નહી પણ રાત પસાર થઈ શકે તેવું ક્યાંક સ્થાન પણ મળી જાય તો સારૂં કે રાત્રીનો આશરો મળે. પણ બધા જ પ્રયત્નો વ્યર્થ લાગી રહ્યા છે. આવા સમયે આ ઘોડેશ્વારને આશાના કિરણ સમાન દૂર દૂર એક દિવો બળતો જણાયો. ઘોડેસ્વાર

ઉત્સાહિત થઈ ને તે દિવાને ધ્યેય બનાવી ત્યાં પહોંચી જાય છે. તે એક કઠિયારાની ઝૂંપડી હતી. કઠિયારાને ખ્યાલ આવી ગયો કે આ કોઈ ઘોડેસ્વાર આ જંગમલાં ભૂલો પડી ગયો લાગે છે.

કઠિયારાએ ઘોડેસ્વારને આવકાર આપી પોતાની ઝૂંપડીમાં બેસાર્યો. રસોઈ બનાવી જમાડ્યો. તેના ઘોડાની સારસંભાળ પણ લીધી. દોડધામને લીધે થાકેલો આ ઘોડેસ્વાર આ કઠિયારાની મહેમાનગતિ સ્વીકારી સૂઈ ગયો. આખી રાત પસાર થઈ ગઈ. સવારે તે ઉઠ્યો ને જવા તૈયાર થયો. કઠિયારાએ વ્યવસ્થા કરી આપી તે બદલ તેનો આભાર માન્યો. વળી પોતાની ઓળખાણ આપી કે બાજુના ગામનો તે રાજા છે અને એકલો જ શિકારે નીકળી ગયેલો પણ ભૂલો પડ્યો હતો. તેં મને જે રીતે સત્કાર્યો તે બદલ હું તારા ઉપર ઘણો રાજી થયો છું. પોતાની મહોર વાળી એક ચિઠ્ઠી કઠિયારાને આપીને કહ્યું કે કાંઈ પણ દુઃખ હોય કે મુશ્કેલી હોય તો આ ચિઠ્ઠી લઈને મારી પાસે આવજે, હું તને મદદરૂપ થઈશ. પછી રાજાએ વિદાય લીધી. પેલી ચિઠ્ઠી કઠિયારાની પત્નીએ ખૂબ સાચવીને રાખી દીધી.

બધું પાછું એમને એમ ચાલવા લાગ્યું ને દિવસો ઉપર દિવસો ને વરસો ઉપર વરસો વિતવા લાગ્યા. કઠિયારો પોતાની લાકડાં કાપવાની ને વેચવાની પ્રવૃત્તિ કરતો રહ્યો. આ તરફ રાજા તેમની રાજ્ય શાસનની પ્રવૃત્તિ કરતો રહ્યો. સમય જતાં આ કઠિયારોને તેની પત્ની વૃધ્ધાવસ્થાએ પહોંચ્યા. તેમને કોઈ સંતાન નહોતું પણ મહેનત કરી જીંદગી પસાર કરતા હતા. હવે વૃધ્ધાવસ્થાને કારણે કામ ન થઈ શકતા દુઃખી અવસ્થામાં તેઓ જીવવા લાગ્યા. આ સમયે કઠિયારાની પત્નીને પેલી રાજાએ આપેલી ચિઠ્ઠી યાદ આવી. તેણે તેના પતિને એ ચિઠ્ઠી લઈ રાજા પાસે જવાની વિનંતી કરી.

પોતાને અનિચ્છા હોવા છતાં પત્નીના આગ્રહથી કઠિયારો રાજા પાસે જવા તૈયાર થયો. કઠિયારો ચાલતો ચાલતો આ રાજાના રાજ્યમાં આવ્યો. અહીં તો વાતાવરણ બહુ તંગ હતું. કોઈ મોટા યુદ્ધની તૈયારીઓ થતી હોય તેવું લાગતું હતું. આ કઠિયારાને તેની ગરીબ હાલત, તેનો વેશ જોઈ તેને કોઈ મહેલમાં પેસવા દેતું નહોતું. પછી તેણે પેલી ચિઠ્ઠી બતાવી તેથી તેને માન-સન્માનપૂર્વક રાજા પાસે લઈ જવાયો. ઘણો સમય પસાર થઈ ગયો હોવાથી પહેલા તો રાજા કઠિયારાને ઓળખી શક્યો નહીં પણ પેલી ચિઠ્ઠી જોયા પછી રાજાને આખી વાત યાદ આવી. કઠિયારાની ખૂબ સારી મહેમાનગતિ કરી. કઠિયારાએ પોતાની પરિસ્થિતિ તથા અત્યારે અહીં આવવાના કારણની વિગત રાજા પાસે રજૂ કરી. વાત જાણ્યા પછી રાજાએ જ્યારે ધન આપવા માંડ્યું પણ કઠિયારાએ ના પાડતા કહ્યું કે - રાજાજી ! આપ ખોટું ન લગાડશો, હું ભલે ગરીબ છું પણ હું બીજા ગરીબ પાસેથી દાન લેતો નથી. આ સાંભળી રાજાને આશ્ચર્ય થયું !! હું ગરીબ નથી. મારે ત્યાં અનાજ, જર-ઝવેરાત, સંપત્તિના ખજાના ભરેલા છે. આટ આટલા નોકર-ચાકર મારી તહેનાતમાં છે. હું તો રાજા છું - ગરીબ નથી.

કઠિયારો કહે છે, રાજન્ ! કોઈ તનના ગરીબ હોય, જેમ કે હું તનનો ગરીબ છું. એટલે કે મારી પરિસ્થિતિ ખૂબજ નાજુક છે એ રીતે હું તનનો ગરીબ છું. પણ તમે મનના ગરીબ છો. તમારી પાસે આટઆટલી સંપત્તિ છે, જાહોજલાલી છે, સમૃદ્ધિના ભંડારો ભર્યા છે છતાંય તમને સંતોષ છે ? તમારે હજુ વધારે સંપત્તિ, સત્તા, જાહોજલાલી જોઈએ છે, ને તે માટે તમે પાડોશી દેશ પર યુધ્ધ કરી તેને પણ તમારા રાજ્યમાં ભેળવવા યુધ્ધની તૈયારીઓ કરી રહ્યા છો. તમારૂં કે મારૂં મૃત્યુ થશે પછી તમારે કે મારે કાંઈ પણ સાથે લઈ જઈ શકવાનું નથી. તો પછી આટલો બધો લોભ કે અસંતોષ શા માટે ?

ધનનો અભાવ એ ગરીબાઈ નથી, પણ સંતોષનો અભાવ એ ગરીબાઈ છે. તે ગરીબાઈ મને તમારામાં દેખાઈ રહી છે. માટે હું તમારી પાસેથી દાન લઈ શકું નહીં. મને જવાની રજા આપો. આ રાજા કાંઈ જેવો તેવો નહોતો. આ કઠિયારાની વાત સાંભળી તેની આંખો ખુલી ગઈ. તેણે આ અભણ કઠિયારાને પોતાને સમજણ આપવા બદલ ગુરૂ બનાવ્યો અને યુધ્ધની તૈયારીઓ અટકાવી દીધી. પછી પોતાનું જીવન તેણે પ્રેમ, સદ્‌ભાવ, પરોપકાર દ્વારા પસાર કરવાનું શરૂ કર્યુ.

મિત્રો ! આ વાત ખરેખર આપણી વિચારધારાને બદલી શકે તેવી છે ને ? એક અભણ માણસ પણ કેવું જ્ઞાન ધરાવી શકે છે કે જેના દ્વારા મોટા યુધ્ધને લીધે થનારા નુકશાનથી પ્રજા બચી શકી. બીજી બાબત એ કે સાચી ગરીબી કઈ ? તે પણ આપણે આ વાત પરથી સમજી શક્યા. તો આ વાતને અંતરમાં ઉતારી આપણને આ સત્સંગ, આવો સારો સમય, સારૂ ભજન કરી શકાય તેવો યોગ પ્રાપ્ત થયો છે તો ભગવાનની આજ્ઞામાં રહી જે પ્રવૃતિ પ્રાપ્ત થઈ છે તેના દ્વારા જે પ્રાપ્તિ થાય છે તેમાં સંતોષ માની ભજન, ભક્તિ, સેવા, સત્સંગમાં, નિશદિન પ્રગતિ કરતા રહીએ અને સદાય સુખ-શાંતિના આનંદમાં રહી શકીએ તેવી ઈષ્ટદેવ શ્રીહરિના ચરણોમાં પ્રાર્થના.....